

**PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
polichromii wnętrza kościoła parafialnego
p.w. Narodzenia Najświętszej Marii Panny
w Krzywcy.**

Jarosław 06.10.2023

WOJEWÓDZKI
URZĄD OCHRONY ZABYTKÓW
z/s w Przemyślu
UZGODNIONO

DNIA 4. 01. 2024

decyzja Nr 42/2023

IRN-1/5144.94.2023.2024.MO

Wojewódzki
Konservator Zabytków
Beata Kot

Opracował:

Mgr WOJCIECH KOZAK
Konservator Dziej Sztuki
37-500 Jarosław
ul. Czarnieckiego 11, tel. 621 32 17

Wojciech Kozak
Konservator Dziej Sztuki
Ul. Stefana Czarnieckiego 11
37-500 Jarosław
Tel. 606 694 373

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
polichromii wnętrza kościoła parafialnego
p.w. Narodzenia NMP w Krzywczy.

I. Historia obiektu

Dane i cytaty z opracowania: *Zarys dziejów parafii w Krzywczy: 1398-1998*, Piotr Wojciech Haszczyń, *Wyd. Parafia Rzymskokatolicka, 1998*.

Pierwszy kościół parafialny zbudowany w obecnym miejscu był drewniany, jednak spłonął w czasie najazdu Tatarów w 1624 r. Ówczesny właściciel Krzywczy Marcin Krasicki wojewoda podolski polecił zbudować kościół murowany. Prawdopodobnie w 1630 r. był on już gotowy, jednak wzmianki archiwalne mówią, iż z powodu braku środków był on "lichej budowy z kamienia i glinianej zaprawy, nie nastarczał wielu kosztów". Dodatkowo z powodu braku bieżących napraw pogarszający się stan techniczny wstrzymywał konsekrację świątyni. Podczas wizytacji z dnia 27 VIII 1722 przeprowadzonej przez wizytatora wyznaczonego przez bpa Krzysztofa Szembeka, kościół nie został konsekrowany ale tylko pobłogosławiony. W czasie kolejnej wizytacji 14 VII 1727 r. zauważono wiele zaniedbań. Zaniedbania musiały być wyjątkowe, skoro dach był uszkodzony tak, że woda ściekała po ścianach, ceglana powąła spadła, mury za prezbiterium były porozwalane. Przez kościół zrobiono tylko ścieżkę między rumowiskami do zakrystii i w niej odprawiano nabożeństwa.

Pomimo rozpoczętych przez ks. Konstantego Żurowskiego w 1740 r. prac remontowych opis wnętrza w tym okresie przedstawiał się następująco: „W kościele okien 7, 2 deskami zabite, zaś pięć drewnianych w niezłym stanie. W kościele ani podłogi, ani posadzki, ani sklepienia, ani podsiębitki nie ma. Ściany porysowane bardzo, sklepienie kiedyś było, ale zapadło się. Cały kościół zakopcony, wielkiej reperacji potrzeba. Chór nad wielkimi drzwiami na dwóch filarach, do którego wschód do drzwi wejściowych po schodach drewnianych. Zakrystia, dostatnia nowa, wytynkowana ze sklepieniem dobrym, podłoga drewniana nowa z drzwiami dębowymi na zawiasach żelaznych dwóch, okien dwa z prętami żelaznymi.”

Dopiero po licznych remontach kościół został poświęcony przez bpa Wacława Hieronima Sierakowskiego w 1760 r. w kilka tygodni przed objęciem Metropolii lwowskiej. Po 15 latach od konsekracji, w 1775 r. wstawiono 8 okien oprawionych w olów, ale już w 1805 r. reparacji potrzebował gontowy dach.

Do większych remontów doszło dopiero w I połowie XX w. W 1927 roku kościół odnowiono z zewnątrz, a w 1929 roku pomalowano wnętrze pod kierunkiem artysty malarza Mariana Strońskiego z Przemyśla.

Na zakrystii i babińcu w 1949 r. zmieniono dach z gontowego na kryty blachą.

W 1967 roku odnowiono wnętrze, a dwa lata później do kościoła dobudowano przed-
sionek. W roku 1973 starą zakrystię rozebrano do fundamentów i wybudowano no-
wą. W 1995 r. wyremontowano zniszczoną po uderzeniu piorunem wieżę na kościele.
Wymieniono w niej wieżbę drewnianą oraz pokryto blachą miedzianą.
W roku 1998, w rocznicę 600-lecia parafii wykonano nową polichromię i położono
posadzkę z marmurowych płyt.

II. Opis obiektu

Kościół parafialny w Krzywcy budowany w latach 1630-1660 jest murowa-
ny z kamienia i cegły, jednonawowy, na rzucie prostokąta z niewielkim węższym pre-
zbiterium zakończonym półkolistą apsydą. Dach dawniej kryty gontem, obecnie bla-
chą, wieżba dachowa drewniana rozporowo-strzałkowa. Grubość murów 128 cm i 94
cm. Od strony południowo-wschodniej dobudowana nowa zakrystia, nad nią salka ka-
techetyczna do której prowadzą metalowe schody na zewnątrz budynku, oszklone. Pod
zakrystią kotłownia. Od strony północno-zachodniej kaplica. W 1973 r. dobudowano
nad kaplicą dobudowano piętro a do korpusu kościoła dobudowano przedsionek. Do
kościółka trzy wejścia: główne do przedsionka, boczne do kaplicy i zakrystii. W elewa-
cji ścian bocznych kościoła po dwa zamknięte łukiem okna. Trzecia para okien we
wnętrzu otwarta na piętro na d kaplica i zakrystią.

Sklepienie kościoła kolebkowe na lunetach z nieznacznie uwypuklonym pasem
gurtów dzielącym przęsła. Konstrukcja sklepień nawy i prezbiterium drewniana: deski
z podsiębitka otynkowane.

Wymiary świątyni: długość nawy 15.0 m, szerokość 7.6 m, wys. 8,77 m, długość
prezbiterium 5,5 m, szer. prezbiterium 5.20 m, wys. 8,35.

Kaplica murowana z kamienia, z sufitem drewnianym o wymiarach dł. 3,80 m, szer.
3,80 m. Zakrystia jest zbudowana z kamienia, o sklepieniu murowanym. Wymiary
zakrystii: dł. 3,70 m, szer. 3,63.

III. Stan zachowania

Wewnętrzne ściany kościoła pokryte prosta dekoracja malarską z 1998 r. do-
stosowaną do podziałów architektonicznych. Skutkiem zastosowanego systemu
grzewczego, tj. nawiewu gorącego powietrza z kotłowni węglowej, cała powierzchnia
polichromowana jest bardzo mocno zabrudzona z osadem kurzu i sadzy. Wnętrze jest
również bardzo zawilgocone z powodu zastosowanych współcześnie szczelnych okien
i równoczesnego braku klimatyzacji zarówno naturalnej jak i wymuszonej. Zawilgo-
cenie powoduje zagrożenie czynnikami biologicznymi, tj. występowaniem pleśni i
grzybów. Na ścianach widoczne są rozległe zmiany barwne i zaplamienia jako skutek
wcześniejszych remontów i zastosowania niewłaściwych technologicznie materiałów,
między innymi cementowych zapraw. Powstające różnice wewnętrznych naprężeń

między poszczególnymi partiami zapraw z różnych okresów i różnych materiałów, skutkowało powstaniem siatki spękań i rozległych odspojień (pęcherzy) od podłoża jak i między poszczególnymi warstwami zapraw i szpachli.

Wyjątkowo zły stan zachowania zapraw występuje w zaołtarzowej części ścian apsydy. Warstwy zaprawy kruszą się i osypują wykazując wysoki stopień dezintegracji.

IV. Założenia konserwatorskie

Decyzja związana z odsłonięciem najbardziej wartościowej artystycznie i historycznie warstwy malarskiej i stopnia jej rekonstrukcji zapadnie po rozszerzeniu wykonanych odkrywek pozwalających na rzeczywiste określenie stanu zachowania i zakresu występowania dekorowanej /ornamentalnej/ warstwy malarskiej. W przypadku występowania reliktywów wcześniejszej warstwy (malowany portal przy przejściu do kaplicy) należy go wyeksponować. Nie zakłada się powrotu na najwcześniejszej kolorystyki i gładkich, monochromatycznych ścian i sklepień.

Odsłonięcie i oczyszczenie dekorowanej warstwy malarskiej wiąże się z wykonaniem pełnego zakresu zabiegów technicznych usuwających niewłaściwe uzupełnienia tynków, likwidacją ich rozległych odspojień od podłoża i poprzez wzmocnienie impregnatami i przez wykonanie iniekcji. Do uzupełnień tynkarskich użyte zostaną zaprawy renowacyjne. Kompleksowe zabiegi techniczne pozwolą na przywrócenie walorów estetycznych wnętrza poprzez scalenie odkrytej dekoracji malarskiej i jej rekonstrukcję.

V. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

1. Poszerzenie wykonanych odkrywek celem pełnego rozpoznania obiektu pod kątem zakresu występowania i układu pierwotnej kolorystyki.
2. Usunięcie metodami mechanicznymi wtórnych, niewłaściwych technologicznie warstw zapraw, kitów uzupełnień zawierających cement i gips.
3. Określenie miejsc występowania odspojień i rozwarstwień tynku. Zależnie od zakresu pęcherzy i grubości najwcześniejszych chronologicznie zapraw przewidziano:
 - w przypadku relatywnie stabilnego podłoża (mocniejszych zapraw pierwotnych) zespolenie rozwarstwionych miejsc z podłożem za pomocą iniekcji rozтворów wodnych (wodą destylowaną) emulsji akrylowej PRIMAL AC-33. W przypadku większych objętościowo pęcherzy przewiduje się ich wypełnienie: żywicą akrylową LEDAN – substancja tiksotropowa z wypełniaczem.

- w partiach słabych, piaszczystych zapraw pierwotnych przewiduje się ich stabilizację przez iniekcje i nasączenie obrzeży roztworem preparatu krzemorganicznego *Silikatfestiger* firmy Remmers.

4. Wyżyłowanie większych spękań zaprawy celem wypełnienia szpachlówką wapienną „Historic Kalkspachtel” f-my Remmers.
5. Usuwanie wtórnych powłok malarskich, szpachli i pobiał z powierzchni pierwszej dekoracyjnej warstwy malarskiej.
6. Oczyszczenie odsłoniętej warstwy malarskiej przy użyciu skalpeli, pędzli włosowych, *gąbek wishab*.
7. Dezynfekcja powierzchni odsłoniętych malarskich z równoczesnym ich utwarceniem niskoprocentowym (3 %) roztworem Paraloidu B - 72 w etanolu dodatkiem 2,5% roztworu czterochlorometakrezolu.
8. Uzupełnienie skutych zapraw ścian w systemie historycznych zapraw renowacyjnych firmy Remmers zgodnie z technologią producenta: Uzupełnienie zapraw w systemie tynków renowacyjnych przy zachowaniu odpowiedniej granulacji wypełniacza celem odpowiedniego scalenia z otoczeniem (zaprawą oryginalną).
9. Założenie i opracowanie faktury szpachlówki wapiennej „Historic Kalkspachtel” f-my Remmers na powierzchni uzupełnionych zapraw i kitów.
10. Scalenie kolorystyczne ubytków warstwy malarskiej naśladawczo do oryginału przy użyciu farb artystycznych na bazie spoiwa akrylowego.
11. Do rekonstrukcji malarskich powierzchni monochromatycznych proponuje się użyć farb krzemianowych charakteryzujących się wysoką dyfuzją.
12. Opracowanie dokumentacji konserwatorskiej i zaleceń dla użytkownika.

Jarosław 06.11.2023 r.

Opracował:

Konserwator Dziej Sztuki
Wojciech Kozak
ul. Stefana Czarnieckiego 11
37-500 Jarosław
tel. 606 694 373